

افزایش بیان عامل فعال کننده پلاسمینوژن بافتی نو ترکیب در سلول‌های CHO با استفاده از ناقل بیانی حاوی نواحی متصل شونده به ماتریکس و روش فعال سازی راه انداز

اعظم رحیم پور^۱، بهروز وزیری^۲، فرزانه برخوردار^۳، لیلا نعمت‌الهی^۴، احمد عادل^۳، فریدون مهبودی^{۲*}

- ۱- دانشجوی دکتری تخصصی، مرکز تحقیقات بیوتکنولوژی، انستیتو پاستور ایران، تهران، ایران
- ۲- دانشیار، مرکز تحقیقات بیوتکنولوژی، انستیتو پاستور ایران، تهران، ایران
- ۳- کارشناس، مرکز تحقیقات بیوتکنولوژی، انستیتو پاستور ایران، تهران، ایران
- ۴- دکتری تخصصی، مرکز تحقیقات بیوتکنولوژی، انستیتو پاستور ایران، تهران، ایران

*آدرس نویسنده مسئول: ایران تهران، کد پستی ۱۳۱۶۹۴۳۵۵۱، انستیتو پاستور ایران، مرکز تحقیقات بیوتکنولوژی
Email: mahboudi@pasteur.ac.ir

پذیرش مقاله: ۹۲/۰۲/۲۹

دریافت مقاله: ۹۱/۱۲/۱۹

چکیده

هدف: ایجاد رده‌های سلولی دارای بیان بالا یک مرحله محدود کننده اصلی در روند تولید پروتئین‌های نو ترکیب دارویی است. در این مطالعه اثر به کارگیری ناحیه متصل شونده به ماتریکس ژن اینترفرون بتای انسانی به همراه روش فعال سازی راه انداز از طریق پروتئین E1A 13S بر بیان فاکتور فعال کننده پلاسمینوژن بافتی (t-PA) در سلول‌های تخمدان هامستر چینی بررسی شده است.

مواد و روش‌ها: ناحیه متصل شونده به ماتریکس در سمت 5' و 3' واحد بیان کننده t-PA در ناقل pTPA کلون شد تا ناقل pMTPA به دست آید. پس از ترانسفکشن سلول‌ها با ناقل‌های pTPA و pMTPA، رده‌های سلولی پایدار ایجاد شده و میزان بیان t-PA برای هر رده تعیین شد. در مرحله بعد، پلاسمید بیان کننده E1A 13S به سلول‌های پایدار ترانسفکت شده و میزان بیان t-PA پس از ۷۲ ساعت اندازه گیری شد.

نتایج: الحاق ناقلین pTPA و pMTPA به ژنوم سلول CHO از طریق انجام PCR روی DNA ژنومی سلول‌های پایدار تأیید شد. بررسی میزان بیان t-PA افزایش بیان به میزان سه برابر را در سلول‌های ترانسفکت شده با ناقل pMTPA در مقایسه با رده ایجاد شده با pTPA نشان داد. بیان موقتی E1A 13S در رده‌های پایدار منجر به افزایش تیتراژ t-PA به ۱۷۷۱ واحد در هر میلی‌لیتر در سلول‌های ایجاد شده با ناقل pMTPA شد.

نتیجه گیری: نتایج این تحقیق نشان دهنده آنست که به کارگیری ناحیه متصل شونده به ماتریکس در ناقل بیانی به همراه روش فعال سازی راه انداز می‌تواند به صورت مؤثر میزان بیان پروتئین‌های نو ترکیب در سلول‌های CHO را افزایش دهد.

کلیدواژگان: ناحیه متصل شونده به ماتریکس، فعال سازی راه انداز، فعال کننده پلاسمینوژن بافتی، سلول‌های تخمدان هامستر چینی

مجله علوم پزشکی مدرس: آسیب شناسی زیستی، دوره ۱۶، شماره ۱، بهار ۱۳۹۲، صفحات: ۱۱-۲۱

مقدمه

پروتئین‌های پیچیده و چند واحدی امروزه به عنوان سیستم

بیانی غالب در تولید پروتئین‌های دارویی تبدیل شده‌اند [۱]. با

این وجود ایجاد رده سلولی پایدار بیان کننده مقادیر کافی از

سلول‌های کشت شده جانوری به دلیل دارا بودن قابلیت

ایجاد تغییرات پس از رونویسی مناسب و قابلیت بیان

افزایش بیان t-PA نوترکیب در سلول‌های CHO

CHO (Ovary): استفاده شده است که از آن جمله می‌توان به نواحی متصل شونده به ماتریکس از ژن‌های اینترفرون بتای انسانی (Human Interferon-beta: IFN-β) [۸، ۹]، لیزویم جوجه (Chicken Lysozyme) [۱۰، ۱۱] و بتا گلوبین انسانی (Human Beta-Globin) [۹، ۱۲] اشاره نمود. این مطالعات قابلیت MARها در افزایش میزان بیان پایه پروتئین‌های نوترکیب را نشان داده است. با این وجود به نظر می‌رسد در صورتی که این عوامل به همراه سایر روش‌های بهینه‌سازی بیان به کار گرفته شود، دست‌یابی به کلون‌های دارای بیان بالا در مدت زمان کمتری امکان‌پذیر است.

فرآیند فعال‌سازی راه‌انداز (Promoter Activation) از جمله روش‌های دیگری است که برای افزایش بیان پروتئین‌های نوترکیب در سلول‌های CHO استفاده شده است. در این روش عوامل رونویسی سلولی یا ویروسی که قابلیت اتصال به راه‌انداز به کار رفته در ناقل بیانی و افزایش میزان رونویسی از آن را دارد در سلول بیان می‌شود [۱۳، ۱۴]. پروتئین آدنوویروسی E1A 13S از دسته فعال‌کننده‌هایی است که قابلیت افزایش رونویسی از راه‌انداز سایتومگالوویروس (Cytomegalovirus: CMV) را دارد. مشخص شده است که E1A 13S پس از اتصال به راه‌انداز CMV از طریق فراخوانی کمپلکس‌های فعال‌کننده رونویسی افزایش میزان بیان ژن‌های تحت کنترل این راه‌انداز را موجب می‌شود [۱۵، ۱۶]؛ اما تاکنون مطالعه‌ای برای بررسی این‌که آیا بیان E1A 13S در سلول‌های پایدار شده با ناقل حاوی ناحیه متصل شونده به ماتریکس می‌تواند اثر افزایشی بیشتری در میزان بیان پروتئین‌های نوترکیب داشته باشد انجام نشده است.

عامل فعال‌کننده پلاسمینوژن بافتی انسانی (Human Tissue Plasminogen Activator: t-PA) گلیکوپروتئینی با وزن مولکولی ۶۸ کیلو دالتون و از خانواده سرین پروتئازها است. t-PA با تبدیل پلاسمینوژن غیر فعال به نوع فعال آن یعنی پلاسمین باعث حل شدن لخته فیبرینی می‌شود. t-PA انسانی نوترکیب به دلیل این‌که از کارایی و ایمنی بالاتری نسبت به سایر

پروتئین‌های نوترکیب غالباً فرآیندی طولانی و دشوار است؛ زیرا احتمال وارد شدن ژن به یک محل بسیار رونویسی شونده در ژنوم با استفاده از ناقل‌های بیانی معمول بسیار کم است [۲]. از طرفی وضعیت کروماتینی ژنوم در محل وارد شدن پلاسמיד نیز می‌تواند میزان بیان ژن خارجی را تحت تأثیر قرار دهد. به‌عنوان مثال گسترش نواحی هتروکروماتینی به درون پلاسמיד بیانی می‌تواند منجر به کاهش بیان و یا خاموش شدن ژن در طول زمان شود. بنابراین دست‌یابی به سلول‌های دارای بیان بالا غالباً مستلزم غربالگری تعداد بسیاری از کلون‌های نوترکیب است [۳، ۴].

راه‌کارهای مختلفی برای غلبه بر این مشکل ارائه شده‌اند که از آن جمله می‌توان به استفاده از عواملی که در افزایش بیان ژن مؤثر بوده یا ژن مورد نظر را از قرار گرفتن در معرض محیط کروماتینی اطراف خود حفاظت می‌کنند نام برد. دسته اخیر تحت عنوان عوامل سدکننده (Barrier Elements) شناخته می‌شود [۴]. از این دسته عوامل می‌توان به نواحی متصل شونده به ماتریکس (Matrix Attachment Regions: MARs) اشاره نمود. MARها توالی‌های DNA با طول ۳۰۰-۳۰۰۰ جفت‌باز است که کروماتین را به پروتئین‌های ماتریکس هسته‌ای متصل و از این طریق حلقه‌های کروماتینی مستقل از هم را در ژنوم ایجاد می‌کند. این حلقه‌های کروماتینی بدون این‌که در معرض عوامل تنظیمی سایر بخش‌های ژنوم قرار گیرد به صورت واحدهای بیانی مستقل عمل می‌کند. از طرفی این توالی‌ها می‌تواند بیان ژن را از طریق تسهیل برهم‌کنش بین کمپلکس‌های فعال‌کننده و نیز از طریق تنظیم در دسترس بودن کروماتین کنترل کند. بنابراین MARها علاوه بر دارا بودن نقش سدکنندگی در افزایش میزان رونویسی هم مؤثر است [۳، ۵]. این ویژگی MARها منجر به استفاده گسترده آن‌ها در مطالعات بیان ژن، ژن درمانی و تراریخت (Transgenic) شده است [۶، ۷].

انواع متفاوتی از نواحی متصل شونده به ماتریکس در مطالعات بیان ژن در سلول‌های هامستر چینی (Chinese Hamster

اهداء شده توسط دکتر جرگن باد (Jurgen Bode)، آلمان] تکثیر و در ناقل حد واسط (pGEM-T easy Fermentas، لیتوانی) کلون شد که منجر به ایجاد سازه pGEM-MAR شد. توالی آغازگرهای (Primers) رفت و برگشت مورد استفاده در این مرحله به ترتیب به صورت:

5'-TCTAAGCTTAGCAAGGTCGCCACG-3'

و

5'-CATCGAAGCTTGCACTATAGGGAATCC-3' بود. توالی کد کننده t-PA با استفاده از آنزیم‌های *NotI* و *XhoI* (Fermentas، لیتوانی) از ناقل t-PA pTZ57R (که در مطالعات قبلی از طریق کلون کردن ژن t-PA در ناقل حد واسط pTZ57R ایجاد شده بود)، خارج شد و در ناقل pCMV-puro که توسط همین دو آنزیم بریده شده بود کلون شد. سازه حاصل pTPA نامیده شد و به عنوان ناقل بیانی پایه به کار برده شد. این پلاسمید در سمت 3' و 5' واحد بیانی t-PA به ترتیب دارای محل‌های برش آنزیمی *HindIII* و *EcoRI* است. بنابراین در مرحله بعد، قطعه حاوی IFN- β MAR توسط هر یک از آنزیم‌های *EcoRI* و *HindIII* از ناقل pGEM-MAR خارج شده و در فرادست و فرودست واحد بیانی t-PA کلون شد تا ناقل بیانی pMTPA ایجاد شود. در همه موارد از آنزیم DNA ligase T4 (Fermentas، لیتوانی) برای لیگاسیون (Ligation) استفاده شده و درستی کلونینگ (Cloning) در هر مرحله از طریق هضم آنزیمی و تعیین توالی تأیید شد. برای تعیین جهت قرارگیری توالی‌های MAR در دو سوی واحد بیانی t-PA، از آنزیم *BglIII* استفاده شد. این آنزیم دارای یک محل برش روی هر یک از توالی‌های IFN- β MAR و یک محل برش روی جایگاه کلون‌سازی چندگانه (Multiple Cloning Site: MCS) ناقل pMTPA است. همچنین پلاسمید E1A pcDNA3 که حاوی ژن آدنوویروسی E1A 13S است، به صورت هدیه از دکتر میشل نولز (Michael Nevels) (دانشگاه Regensburg، آلمان) دریافت شد.

سرین پروتازها مانند استرپتوکیناز (Streptokinase) و اوروکیناز (Urokinase) برخوردار است، به صورت گسترده در درمان بیماری‌های ترومبوتیک (Thrombotic Disease) استفاده می‌شود. امروزه t-PA انسانی نوترکیب به صورت تجاری در سلول‌های CHO تولید می‌شود [۱۷، ۱۸].

هدف از انجام این تحقیق بررسی کارایی دو روش مهندسی ناقل بیانی از طریق استفاده از نواحی متصل شونده به ماتریکس ژن اینترفرون بتا و فعال‌سازی راه‌انداز از طریق بیان ژن E1A 13S آدنوویروس در افزایش بیان t-PA نوترکیب انسانی در سلول‌های CHO است. بدیهی است نتایج حاصل از مطالعه می‌تواند برای بهینه‌سازی بیان سایر پروتئین‌های نوترکیب نیز به کار گرفته شود.

مواد و روش‌ها

کشت رده سلولی

رده سلولی CHO (NCBI، ایران) در محیط کشت (Dulbecco's Modified Eagle Medium) DMEM حاوی ۱۰ درصد سرم جنین گاوی غیر فعال شده با حرارت (Invitrogen، آمریکا)، ۱۰۰ واحد در میلی‌لیتر پنی‌سیلین (Penicillin)، ۰/۱ میکروگرم در میلی‌لیتر استرپتومایسین (Streptomycin) و ۲ میلی‌مولار گلوتامین (Biosera، انگلستان)، در انکوباتور حاوی ۵ درصد دی‌اکسید کربن، دمای ۳۷ درجه سانتی‌گراد و ۸۵ درصد رطوبت کشت داده شد. سلول‌ها در فاصله ۲-۳ روز با تراکم سلولی $10^6 \times 0/2$ سلول در میلی‌لیتر پاساژ داده شدند. شمارش سلولی با روش تریپان بلو (Trypan Blue) و با استفاده از لام نئویار انجام شد.

ساخت پلاسمیدهای نوترکیب

ناحیه متصل شونده به ماتریکس ژن اینترفرون بتا با استفاده از آنزیم پلی‌مراز Expand High Fidelity (Roche، آلمان) از پلاسمید pTZE20 [ناقل حد واسط حاوی IFN- β MAR

افزایش بیان t-PA نوترکیب در سلول‌های CHO

استفاده از کیت استخراج DNA تخلیص شد و PCR انجام شد. در مورد سلول‌های پایدار حاوی ناقل pTPA از آغازگرهای رفت و برگشت اختصاصی برای ابتدا و انتهای ژن t-PA با توالی 5'-ATGGATGCAATGAAGAGAGG-3' (رفت) و 3'-TCACGGTCGCATGTTGTCAC-5' (برگشت) استفاده شد. در مورد سلول‌های پایدار ایجاد شده با ناقل pMTPA، آغازگرها به صورتی انتخاب شد که محل اتصال آغازگر رفت روی ناحیه متصل شونده به ماتریکس و محل اتصال آغازگر برگشت روی ژن t-PA قرار داشت. توالی آغازگرهای رفت و برگشت مورد استفاده در این مرحله به ترتیب به صورت 5'-TCTAAGCTTAGCAAGGTCGCCACG-3' و 5'-GCTGTTCCAGTTGGTGCACCTC-3' بود.

بررسی میزان بیان t-PA

به منظور بررسی میزان بیان t-PA، رده‌های سلولی پایدار شده با هر یک از ناقلین pTPA و pMTPA با تعداد اولیه $10^6 \times 2$ سلول در میلی‌لیتر کشت داده شدند. پس از گذشت ۷۲ ساعت محیط کشت سلولی جمع‌آوری و شمارش سلولی انجام شد. میزان بیان t-PA نوترکیب در محیط کشت سلول‌های پایدار با استفاده از کیت تعیین فعالیت (Trinity Biotech، ایرلند) تعیین شد. این کیت میزان فعالیت t-PA در واحد حجم را اندازه‌گیری می‌کند. برای محاسبه میزان تولید ویژه (Specific Productivity) فرمول زیر استفاده شد؛ در این فرمول P میزان تولید حجمی t-PA، X1 تعداد سلول اولیه، X2 تعداد سلول نهایی و t زمان کشت را بر حسب روز نشان می‌دهد [۱۹].

$$QP = \frac{P}{\frac{X2 - X1}{X1} \times t}$$

نتایج

طراحی و ساخت سازه‌های بیانی

در این تحقیق از ناقل pTPA که بیان‌کننده ژن t-PA و ژن

تعیین دامنه حساسیت سلول‌های CHO به

آنتی‌بیوتیک پورومایسین

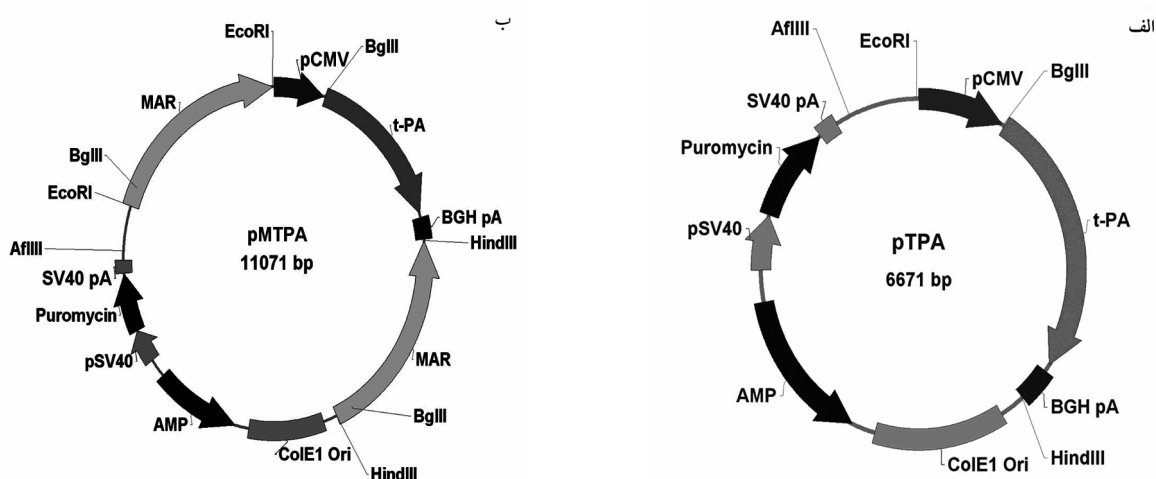
برای تعیین غلظت مؤثر آنتی‌بیوتیک پورومایسین، تعداد $10^6 \times 1$ سلول در میلی‌لیتر در چاهک‌های پلیت ۱۲ خانه ریخته شد. به هر یک از چاهک‌ها به ترتیب میزان ۰، ۵، ۱۰ و ۱۵ میکروگرم در میکرولیتر آنتی‌بیوتیک پورومایسین (Puromycin) (Sigma، آمریکا) اضافه شد. کشت در حضور آنتی‌بیوتیک به مدت ده روز ادامه داشت و درصد زنده بودن سلول‌ها در روزهای ۰، ۲، ۴، ۶، ۸ و ۱۰ تعیین شد. برای هر غلظت آنتی‌بیوتیک دو اندازه‌گیری انجام شد.

ترانسفکشن و ایجاد رده سلولی پایدار

ترانسفکشن (Transfection) با استفاده از لیپوفکتامین ۲۰۰۰ (Lipofectamine 2000) (Invitrogen، آمریکا) طبق دستورالعمل شرکت سازنده انجام شد. برای ایجاد رده سلولی پایدار، ناقل‌های pTPA و pMTPA با استفاده از آنزیم محدودکننده AflIII (New England Biolabs، انگلستان) خطی شده و به سلول ترانسفکت شد. برای هر ناقل دو ترانسفکشن مستقل انجام شد. پس از ۴۸ ساعت سلول‌ها به نسبت ۱:۶ رقیق شده و در محیط حاوی ۵ میکروگرم در میلی‌لیتر پورومایسین کشت داده شدند. سلول‌های CHO ترانسفکت نشده نیز به عنوان کنترل در معرض آنتی‌بیوتیک قرار گرفتند. پس از گذشت ۸ روز کلون‌های سلولی در سلول‌های ترانسفکت شده با ناقل‌های بیانی مشاهده شدند در حالی که درصد زنده بودن سلول‌های ترانسفکت نشده طی این مدت به صفر رسید. پس از این که تراکم سلول‌های نوترکیب در پلیت به ۹۰ درصد رسید سلول‌ها به فلاسک منتقل شدند و به مدت ۳-۴ هفته در محیط کشت حاوی ۱۰ میکروگرم در میلی‌لیتر پورومایسین کشت داده شدند و پس از آن آنتی‌بیوتیک از محیط کشت حذف شد. در مرحله بعد به منظور بررسی الحاق ناقل‌های بیانی به ژنوم سلول‌های پایدار شده، DNA ژنومی سلول‌های ترانسفکت شده با ناقلین pTPA و pMTPA با

کننده t-PA در ناقل بیانی پایه کلون شد که منجر به ایجاد سازه بیانی pMTPA شد. هضم آنزیمی این سازه با آنزیم BgIII نشان‌دهنده آن بود که دو توالی MAR در جهت برعکس نسبت به یکدیگر قرار گرفته‌است. نقشه ناقل‌های به‌دست آمده در این تحقیق در شکل ۱ نشان داده شده است.

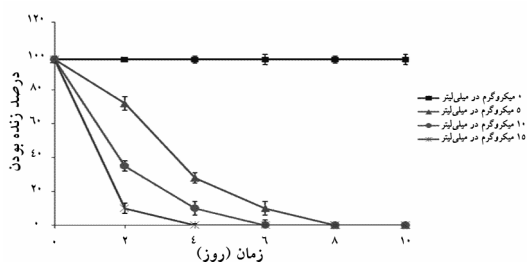
مقاومتی پورومایسین است به‌عنوان سازه پایه استفاده شد. مطالعات نشان داده‌است زمانی که ناحیه متصل شونده به ماتریکس ژن IFN-β در دو سوی واحد بیان کننده ژن خارجی قرار گرفته باشد بیشترین کارایی را داراست؛ بنابراین یک کپی از این توالی در فرادست و کپی دیگر در فرودست بخش بیان

شکل ۱ نمای شماتیک ناقل‌های بیانی طراحی شده برای بررسی اثر ناحیه متصل شونده به ماتریکس ژن اینترفرون بتا بر میزان بیان عامل فعال کننده پلاسمینوژن بافتی؛ (الف) ناقل pTPA فاقد توالی مربوط به ناحیه متصل شونده به ماتریکس بوده و به‌عنوان ناقل کنترل استفاده شده است. (ب) در ناقل pMTPA یک کپی از توالی در بردارنده ناحیه متصل شونده به ماتریکس در فرادست و کپی دیگر در فرودست واحد بیان کننده t-PA کلون شده است.

روز هشتم به صفر رسیده است. به این ترتیب غلظت ۵ میکروگرم در میلی‌لیتر به‌عنوان مناسب‌ترین دوز آنتی‌بیوتیک برای سلول‌های CHO در نظر گرفته شد.

تعیین غلظت مؤثر آنتی‌بیوتیک پورومایسین برای سلول‌های CHO

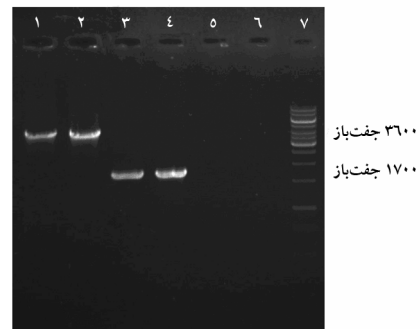

شکل ۲ سلول‌های CHO به‌مدت ۱۰ روز در معرض غلظت‌های مختلف آنتی‌بیوتیک پورومایسین قرار گرفتند. درصد زنده بودن در روزهای ۰، ۲، ۴، ۶، ۸ و ۱۰ محاسبه شد. غلظت ۵ میکروگرم در میلی‌لیتر که طی ۸ روز تمام سلول‌ها را از بین برد به‌عنوان غلظت مؤثر شناسایی شد. نتایج نشان داده شده میانگین دو اندازه‌گیری مستقل است.

ناقل‌های بیانی مورد استفاده در این تحقیق دارای ژن مقاومتی پورومایسین است، بنابراین غلظت مؤثر این آنتی‌بیوتیک برای سلول‌های CHO تعیین شد. به این منظور غلظت‌های ۰، ۵، ۱۰ و ۱۵ میکروگرم در میلی‌لیتر از پورومایسین در یک دوره ۱۰ روزه بررسی شد. به‌صورت معمول کمترین غلظت آنتی‌بیوتیک که در کوتاه‌ترین زمان سلول‌ها را از بین ببرد به‌عنوان غلظت مؤثر آنتی‌بیوتیک در نظر گرفته می‌شود. همان‌گونه که در شکل ۲ نشان داده شده است در غلظت ۵ میکروگرم در میلی‌لیتر پورومایسین درصد زنده بودن سلول‌ها طی چهار روز به ۲۸ درصد کاهش یافته و در

افزایش بیان t-PA نوترکیب در سلول‌های CHO

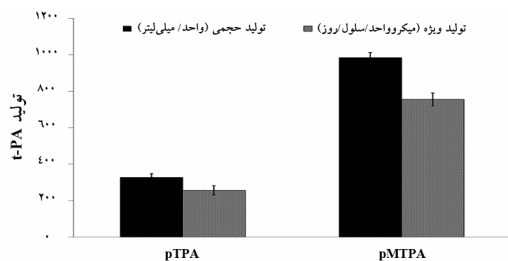
سلول‌های ترانسفکت نشده (ستون‌های ۵ و ۶) تکثیری مشاهده نمی‌شود. ستون ۷ نشانگر DNA را نشان می‌دهد.

شکل ۳ الکتروفورز ژل آگارز برای محصولات PCR روی DNA ژنومی سلول‌های پایدار شده با ناقل‌های pMTPA، pTPA و سلول‌های CHO ترانسفکت نشده (کنترل)؛ ستون‌های ۱ و ۲ سلول‌های پایدار شده با ناقل pMTPA، ستون‌های ۳ و ۴ سلول‌های پایدار شده با ناقل pTPA، ستون‌های ۵ و ۶ سلول‌های CHO کنترل و ستون ۷ نشانگر DNA

بررسی میزان بیان فاکتور فعال کننده پلاسمینوژن بافتی در رده‌های سلولی پایدار

برای بررسی بیان t-PA، هر یک از رده‌های سلولی پایدار شده به مدت ۷۲ ساعت در پلیت‌های شش خانه کشت داده شد. میزان بیان t-PA در هر رده بر حسب واحد فعالیت آنزیمی در میلی‌لیتر اندازه‌گیری شد و میزان تولید ویژه (Specific Productivity) محاسبه شد. همان‌گونه که در شکل ۴ نشان داده شده است میزان تولید حجمی و تولید ویژه در سلول‌های پایدار شده با ناقل pMTPA به ترتیب ۹۸۴ واحد در هر میلی‌لیتر و ۷۵۵ میکرو واحد/سلول/روز ($\mu\text{U}/\text{cell}/\text{day}$) محاسبه شده است که در مقایسه با سلول‌های ایجاد شده با ناقل pTPA با میزان بیان ۳۲۷ واحد در هر میلی‌لیتر و ۲۵۶ میکرو واحد/سلول/روز سه برابر افزایش نشان می‌دهد.

شکل ۴ مقایسه میزان بیان t-PA در رده‌های سلولی پایدار شده با ناقل‌های pTPA و pMTPA؛ سلول‌ها با تعداد اولیه $10^6 \times 0.2$ سلول در میلی‌لیتر در پلیت‌های شش خانه کشت داده شدند. بیشترین میزان بیان در سلول‌های ترانسفکت شده با ناقل pMTPA مشاهده شد. نتایج نشان داده شده میانگین حاصل از سه اندازه‌گیری مستقل است.

فعال‌سازی راه‌انداز CMV از طریق بیان موقتی ژن E1A 13S

به منظور بررسی این‌که آیا بیان E1A 13S در سلول‌های پایدار شده با ناقل حاوی ناحیه متصل شونده به ماتریکس

ایجاد رده‌های سلولی پایدار بیان کننده عامل فعال کننده پلاسمینوژن بافتی

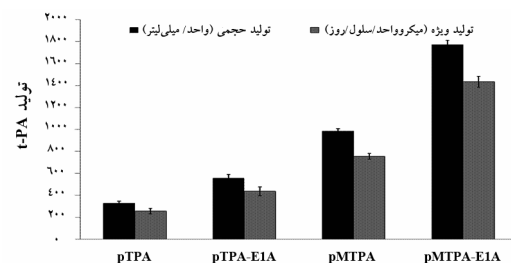
با توجه به این‌که نقش اصلی نواحی متصل شونده به ماتریکس حفاظت از ژن‌ها در مقابل محیط کروماتینی اطراف است، بررسی اثر این عوامل بر ژن خارجی تنها در بیان پایدار امکان‌پذیر است. پس از ترانسفکشن سلول‌های CHO با هر یک از ناقل‌های pTPA و pMTPA، سلول‌های دربردارنده پلاسمید بیانی در محیط حاوی آنتی‌بیوتیک پورومایسین انتخاب شدند. پس از انجام پاساژهای متوالی در محیط کشت حاوی پورومایسین به مدت سه تا چهار هفته، در نهایت آنتی‌بیوتیک از محیط کشت حذف شد. در مرحله بعد ادغام سازه‌های بیانی pTPA و pMTPA در ژنوم سلول‌های پایدار شده از طریق انجام PCR بررسی شد. نتایج این مرحله در شکل ۳ نشان داده شده است. در این شکل قطعه ۳۶۰۰ جفت‌بازی مطابق با توالی در بر دارنده ناحیه متصل شونده به ماتریکس، راه‌انداز CMV و بخشی از ژن t-PA در PCR مربوط به سلول‌های حاوی pMTPA (ستون‌های ۱ و ۲)، و قطعه ۱۷۰۰ جفت‌بازی مطابق با توالی کد کننده t-PA در PCR مربوط به سلول‌های پایدار شده با ناقل pTPA (ستون‌های ۳ و ۴) قابل مشاهده است. در حالی‌که در مورد

این عوامل می‌توان به نواحی متصل شونده به ماتریکس (MARs) اشاره نمود [۳]. اگرچه مکانیسم دقیق عملکرد MARها به خوبی مشخص نشده است ولی مطالعات متعددی نقش کلیدی این نواحی در سازماندهی ساختار کروماتین و کنترل بیان ژن را نشان داده‌است. در واقع مشخص شده است که MARها از یک سو با ایجاد دومن‌های کروماتینی (Chromatin Domain) مجزا ژن‌های موجود در هر دومن را از قرار گرفتن در معرض تغییرات کروماتینی مجاور حفظ می‌کند و از سوی دیگر از طریق فراخوانی پروتئین‌های تغییر دهنده ساختار کروماتین، ایجاد ساختار کروماتینی باز را در محل القا می‌کند [۲۰، ۲۱].

با توجه به خصوصیات گفته شده توالی‌های متصل شونده به ماتریکس اهداف مناسبی برای مهندسی پلاسمیدهای بیانی به‌شمار می‌رود. بنابراین در این مطالعه ناقل بیانی حاوی ناحیه متصل شونده به ماتریکس از ژن ایتترفرون بتای انسانی برای ایجاد رده سلولی پایدار بیان‌کننده عامل فعال‌کننده پلاسمینوژن بافتی استفاده شده‌است.

ناحیه متصل شونده به ماتریکس از ژن ایتترفرون بتای انسانی یک توالی غنی از نوکلئوتیدهای A و T به طول ۲۲۰۰ جفت‌باز است. مشخص شده است زمانی که این توالی در هر دو سوی واحد بیانی ژن مورد نظر قرار گیرد بهترین عملکرد را نشان خواهد داد. از طرفی جهت قرارگیری این توالی در پلاسمید بیانی در عملکرد آن مؤثر نیست [۸]. بنابراین در این تحقیق ناقل بیانی به صورتی طراحی شد که یک ناحیه MAR در فرادست و ناحیه دیگر در فرودست واحد بیان‌کننده t-PA قرار گیرد. سلول‌های ترانسفکت شده با ناقل بیانی کنترل و ناقل حاوی MAR در محیط کشت حاوی غلظت ۵ میکروگرم در میلی‌لیتر آنتی‌بیوتیک پورومایسین قرار داده شدند. پس از این که کلون‌های ایجاد شده در محیط حاوی آنتی‌بیوتیک رشد کردند غلظت پورومایسین در محیط به ۱۰ میکروگرم در میلی‌لیتر افزایش داده شد و سلول‌ها به مدت سه تا چهار هفته در این شرایط کشت داده شدند. انتظار می‌رود

می‌تواند اثر افزایشی بیشتری در میزان بیان t-PA داشته باشد، در مرحله بعد سلول‌های پایدار شده با ناقل‌های pTPA و pMTPA با ناقل بیان‌کننده E1A 13S ترانسفکت شدند و میزان بیان t-PA در محیط کشت سلولی بعد از گذشت ۷۲ ساعت بررسی شد. نتایج این بررسی در شکل ۵ نشان داده شده است. در این شکل سلول‌های پایدار ترانسفکت شده با پلاسمید بیان‌کننده E1A 13S به صورت pTPA-E1A و pMTPA-E1A نام‌گذاری شده‌اند. همان‌گونه که در شکل ۵ مشاهده می‌شود بیان موقت E1A 13S میزان بیان t-PA از هر دو ناقل pMTPA و pTPA را به میزان ۱/۷ - ۱/۹ برابر افزایش داده است. به این ترتیب بیشترین میزان تولید حجمی و تولید ویژه که به ترتیب ۱۷۷۱ واحد در هر میلی‌لیتر و ۱۴۳۴ میکرو واحد/سلول/روز محاسبه شده است مربوط به سلول‌های pMTPA-E1A است. این نتیجه اثر هم‌افزایی افزایش رونویسی از طریق دو مکانیسم فعال‌سازی راه‌انداز و به‌کارگیری ناحیه متصل شونده به ماتریکس را نشان می‌دهد.

شکل ۵ بررسی اثر بیان موقت ژن E1A 13S بر میزان بیان t-PA در رده‌های سلولی پایدار ایجاد شده با ناقل حاوی ناحیه متصل شونده به ماتریکس (pMTPA) و ناقل کنترل (pTPA). در هر مورد رده‌های سلولی ترانسفکت نشده با پلاسمید بیان‌کننده E1A 13S به‌عنوان کنترل استفاده شدند. میزان بیان t-PA پس از ۷۲ ساعت اندازه‌گیری شد. نتایج نشان داده شده میانگین سه اندازه‌گیری مختلف در هر مورد است.

بحث

در سال‌های اخیر به استفاده از عوامل ساختاری ژنوم در مطالعات بیان ژن به صورت گسترده توجه شده است. از جمله

افزایش بیان t-PA نوترکیب در سلول‌های CHO

سلول‌های بیان‌کننده اریتروپوئین (Erythropoietin) و عامل رشد هپاتوسیت (Hepatocyte Growth Factor) جداسازی نمود. همچنین افزایش پایداری بیان این کلون‌ها در مقایسه با کلون‌هایی که در آن‌ها فرآیند تکثیر ژنی با ناقل‌های فاقد MAR انجام شده نشان داده شده است [۸].

فعال‌سازی راه‌انداز از طریق بیان عوامل رونویسی نیز یکی از روش‌هایی است که برای افزایش میزان رونویسی از ژن خارجی استفاده می‌شود. مشخص شده است که پروتئین E1A 13S از آدنوویروس (Adenovirus) قابلیت فعال‌سازی راه‌انداز CMV و افزایش میزان رونویسی از آن را دارد [۱۶]. با توجه به این‌که ناقلین مورد استفاده در این تحقیق دارای راه‌انداز CMV هستند، در مرحله روش فعال‌سازی راه‌انداز از طریق بیان پروتئین E1A 13S بررسی شد که افزایش بیان به میزان ۱/۷-۱/۹ برابر را به دنبال داشت. به این ترتیب میزان بیان t-PA در محیط کشت سلول‌های پایدار شده با ناقل pMTPA به ۱۷۷۱ واحد در هر میلی‌لیتر رسید. لازم به ذکر است که بررسی بیان پروتئین E1A 13S در سلول‌های CHO و نیز مقایسه میزان mRNA ژن t-PA در سلول‌های ترانسفکت شده با ژن E1A 13S و سلول‌های کنترل ترانسفکت نشده در برنامه کاری مطالعات بعدی قرار دارد.

این میزان از فعالیت قابل رقابت با مقادیری است که در سلول اشریشیا کلی (*Escherichia coli*) (۳-۷ واحد در هر میلی‌لیتر) [۲۳] سلول CHO تغییر نیافته (۵۰ واحد در هر میلی‌لیتر) [۱۷] و انگل غیر بیماری‌زای لیشمانیا (*Leishmania*) (۴۸۰ واحد در هر میلی‌لیتر) [۲۴] گزارش شده است. با توجه به این‌که ژن E1A 13S در این تحقیق به صورت گذرا بیان شده بود به نظر می‌رسد بررسی کارایی این ژن در بیان پایدار نیز می‌تواند به عنوان یک راه‌کار در افزایش بیان t-PA از ناقل حاوی ناحیه متصل شونده به ماتریکس از ژن اینترفرون بتا در آینده مورد بررسی قرار گیرد.

به صورت خلاصه نتایج این تحقیق نشان می‌دهد استفاده از ناحیه متصل شونده به ماتریکس ژن اینترفرون بتا در

کشت متوالی سلول‌ها در محیط حاوی غلظت‌های بالاتر آنتی‌بیوتیک در طول زمان منجر به غنی شدن مجموعه سلولی پایدار از سلول‌های دارای بیان بالاتر شود. پس از آن وجود توالی کد کننده t-PA در ژنوم سلول‌های پایدار از طریق انجام PCR به اثبات رسید.

بررسی میزان بیان t-PA در محیط کشت سلول‌های پایدار شده افزایش بیان به میزان سه برابر را در سلول‌های ایجاد شده با ناقل حاوی ناحیه متصل شونده با ماتریکس (pMTPA) نسبت به سلول‌های در بردارنده ناقل کنترل (pTPA) نشان داد. به صورتی که تولید اختصاصی در سلول‌های پایدار شده با pMTPA و pTPA به ترتیب ۷۴۶ و ۲۵۶ میکروواحد/سلول/روز محاسبه شد. این نتیجه با داده‌های به دست آمده توسط سایر محققین هم‌خوانی دارد. به عنوان مثال کیم (Kim) و همکاران با به کارگیری ناقل بیانی حاوی IFN-β MAR افزایش بیان شش برابری را در میزان تولید بتا گالاتوزیداز گزارش کرده‌اند [۸]. همچنین گزارش‌هایی مبنی بر افزایش بیان به میزان پنج تا شش برابر در تولید ژن گزارشگر کلرامفنیکل استیل ترانسفراز (CAT) با استفاده از ناحیه متصل شونده به ماتریکس ژن بتاگلوبین به ثبت رسیده است [۲۲]. بدیهی است میزان افزایش بیان در هر مورد تا حد زیادی به خصوصیات ساختاری پروتئین هدف و طراحی ناقل بیانی بستگی دارد.

اگرچه استفاده از نواحی متصل شونده به ماتریکس میزان پایه بیان ژن مورد نظر را افزایش می‌دهد اما به منظور دستیابی به کلون‌های سلولی که قابلیت استفاده در تولید صنعتی پروتئین‌های نوترکیب را داشته باشند، گاهی لازم است روش‌های دیگری به صورت هم‌زمان با این رویکرد استفاده شود. برای مثال در مطالعه کیم و همکاران نشان داده شده است که با قرار دادن ژن دی هیدروفولات ردوکتاز (DHFR) روی ناقل حاوی MAR و انجام فرآیند تکثیر ژنی در حضور ممانعت‌کننده آنزیمی DHFR می‌توان با انجام تنها دو دور فرآیند تکثیر ژنی کلون‌هایی با ۳-۴ برابر افزایش بیان را از

فراهم کند.

تشکر و قدردانی

این تحقیق با حمایت مالی انستیتو پاستور ایران انجام شده است.

طراحی پلاسمید بیانی به همراه به کارگیری روش فعال‌سازی راه‌انداز می‌تواند به عنوان یک روش مؤثر در افزایش بیان پروتئین‌های نو ترکیب به کار گرفته شود. بدیهی است استفاده از روش‌های تکثیر ژنی یا بیان پایدار ژن‌های فعال کننده راه‌انداز می‌تواند امکان دست‌یابی به میزان بیان بالاتری را

منابع

- [1] Wurm FM. Production of recombinant protein therapeutics in cultivated mammalian cells. *Nat Biotechnol* 2004; 22(11): 1393-8.
- [2] Matasci M, Baldi L, Hacker DL, Wurm FM. The PiggyBac transposon enhances the frequency of CHO stable cell line generation and yields recombinant lines with superior productivity and stability. *Biotechnol Bioeng* 2011; 108(9): 2141-50.
- [3] Harraghy N, Buceta M, Regamey A, Girod PA, Mermod N. Using matrix attachment regions to improve recombinant protein production. *Methods Mol Biol* 2012; 801: 93-110.
- [4] Kwaks TH, Otte AP. Employing epigenetics to augment the expression of therapeutic proteins in mammalian cells. *Trends Biotechnol* 2006; 24(3): 137-42.
- [5] Bode J, Benham C, Knopp A, Mielke C. Transcriptional augmentation: modulation of gene expression by scaffold/matrix-attached regions (S/MAR elements). *Crit Rev Eukaryot Gene Expr* 2000; 10(1): 73-90.
- [6] Sjeklocha L, Chen Y, Daly MC, Steer CJ, Kren BT. β -globin matrix attachment region improves stable genomic expression of the Sleeping Beauty transposon. *J Cell Biochem* 2011; 112(9): 2361-75.
- [7] Recillas-Targa F, Valadez-Graham V, Farrell CM. Prospects and implications of using chromatin insulators in gene therapy and transgenesis. *Bioessays* 2004; 26(7): 796-807.
- [8] Kim JD, Yoon Y, Hwang HY, Park JS, Yu S, Lee J, Baek K, Yoon J. Efficient selection of stable chinese hamster ovary (CHO) cell lines for expression of recombinant proteins by using human interferon beta SAR element. *Biotechnol Prog* 2005; 21(3): 933-7.
- [9] Wang F, Wang TY, Tang YY, Zhang JH, Yang XJ. Different matrix attachment regions flanking a transgene effectively enhance gene expression in stably transfected Chinese hamster ovary cells. *Gene* 2012; 500(1): 59-62.
- [10] Zahn-Zabal M, Kobr M, Girod PA, Imhof M, Chatellard P, de Jesus M, Wurm F, Mermod N. Development of stable cell lines for production or regulated expression using matrix attachment regions. *J Biotechnol* 2001; 87(1): 29-42.
- [11] Girod PA, Zahn-Zabal M, Mermod N. Use of the chicken lysozyme 5' matrix attachment region to generate high producer CHO cell lines. *Biotechnol Bioeng* 2005; 91(1): 1-11.
- [12] Kim JM, Kim JS, Park DH, Kang HS, Yoon J, Baek K, Yoon Y. Improved recombinant gene

افزایش بیان t-PA نو ترکیب در سلول‌های CHO

- expression in CHO cells using matrix attachment regions. *J Biotechnol* 2004; 107(2): 95-105.
- [13] Kwon RJ, Kim SK, Lee SI, Hwang SJ, Lee GM, Kim JS, Seol W. Artificial transcription factors increase production of recombinant antibodies in Chinese hamster ovary cells. *Biotechnol Lett* 2006; 28(1): 9-15.
- [14] Katakura Y, Seto P, Miura T, Ohashi H, Teruya K, Shirahata S. Productivity enhancement of recombinant protein in CHO cells via specific promoter activation by oncogenes. *Cytotechnology* 1999; 31(1-2): 103-9.
- [15] Pei R, Berk AJ. Multiple transcription factor binding sites mediate adenovirus E1A transactivation. *J Virol* 1989; 63(8): 3499-506.
- [16] Sanchez TA, Habib I, Leland Booth J, Evetts SM, Metcalf JP. Zinc finger and carboxyl regions of adenovirus E1A 13S CR3 are important for transactivation of the cytomegalovirus major immediate early promoter by adenovirus. *Am J Respir Cell Mol Biol* 2000; 23(5): 670-7.
- [17] Rouf SA, Moo-Young M, Chisti Y. Tissue-type plasminogen activator: characteristics, applications and production technology. *Biotechnol Adv* 1996; 14(3): 239-66.
- [18] Baruah DB, Dash RN, Chaudhari MR, Kadam SS. Plasminogen activators: a comparison. *Vascul Pharmacol* 2006; 44(1): 1-9.
- [19] Brezinsky SC, Chiang GG, Szilvasi A, Mohan S, Shapiro RI, MacLean A, Sisk W, Thill G. A simple method for enriching populations of transfected CHO cells for cells of higher specific productivity. *J Immunol Methods* 2003; 277(1-2): 141-55.
- [20] Bode J, Goetze S, Heng H, Krawetz SA, Benham C. From DNA structure to gene expression: mediators of nuclear compartmentalization and dynamics. *Chromosome Res* 2003; 11(5): 435-45.
- [21] Boulikas T. Nature of DNA sequences at the attachment regions of genes to the nuclear matrix. *J Cell Biochem* 1993; 52(1): 14-22.
- [22] Wang TY, Yang R, Qin C, Wang L, Yang XJ. Enhanced expression of transgene in CHO cells using matrix attachment region. *Cell Biol Int* 2008; 32(10): 1279-83.
- [23] Pennica D, Holmes WE, Kohr WJ, Harkins RN, Vehar GA, Ward CA, Bennett WF, Yelverton E, Seeburg PH, Heyneker HL, Goeddel DV, Collen D. Cloning and expression of human tissue-type plasminogen activator cDNA in *E. coli*. *Nature* 1983; 301(5897): 214-21.
- [24] Hemayatkar M, Mahboudi F, Majidzadeh-A K, Davami F, Vaziri B, Barkhordari F, Adeli A, Mahdian R, Davoudi N. Increased expression of recombinant human tissue plasminogen activator in *Leishmania tarentolae*. *Biotechnol J* 2010; 5(11): 1198-206.